

WOJCIECH ADAM ŚWIĘCH

<https://orcid.org/0000-0002-6664-1674>e-mail: wojtek_swiech@tlen.plTECHNICY DENTYSTYCZNI Z BYŁEGO ZABORU
ROSYJSKIEGO W II RZECZYPOSPOLITEJ – PROBLEMY
I WYZWANIA UNIFIKACJI

1. WPROWADZENIE

W polskiej literaturze odnoszono się niejednokrotnie do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 10 czerwca 1927 r. o wykonywaniu praktyki dentystycznej. Niniejszy akt regulował kwestie związane między innymi z samodzielnym wykonywaniem czynności techniczno-dentystycznych oraz zawodem technika dentystycznego w byłym zaborze austriackim oraz pruskim¹. Rozporządzenie to uchylono dopiero we wrześniu 1997 r., choć zostało ono zmienione dekretem z 5 lipca 1946 r. o wykonywaniu czynności techniczno-dentystycznych². Przepisy prawne przyjęte w drugiej połowie lat 20. XX w. wzbudziły w środowisku techników dentystycznych spore kontrowersje przed II wojną światową, szczególnie na terenach byłego zaboru rosyjskiego. Wyrażano wątpliwości, czy osoby wykonujące usługi techniczno-dentystyczne mają prawo

---

¹ D. Karkowska, *Zawody medyczne*, Warszawa 2012, s. 151-158; W.K. Korpalska, *Rozporządzenie Prezydenta RP o wykonywaniu zawodu lekarza dentysty i technika dentystycznego (1927)*, [w:] *Dzieje medycyny w Polsce*, II, red. W. Noszczyk, Warszawa 2015, s. 79-81.

² W.J. Baranowski, *Kształcenie w zawodzie technika dentystycznego w świetle polskiego prawa*, *Dental and Medical Problems* 43.3/2006, s. 466.

używać tytułu technika dentystycznego, pojawiały się bowiem sugestie, że były one raczej rzemieślnikami (majstrami), a nie przedstawicielami zawodu medycznego, co miało zapewne ogromne znaczenie w obliczu bardzo szybkiego rozwoju techniki oraz nauk przyrodniczych na przełomie XIX i XX stulecia³. Prowadziło to także niektóre środowiska do wniosku, że wspomniany postęp spowodował trwały związek szeroko pojętej dentystyki z ogólną medycyną⁴.

Dostępne źródła archiwalne przez autora artykułu i jednocześnie wytworzone bez jego interwencji, tj. powstałe w wyniku działalności polskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych dokumenty (zgrupowane w Archiwum Akt Nowych w Warszawie) wskazują na to, że aparat urzędniczy II RP w odniesieniu do omawianej grupy zawodowej z byłego zaboru rosyjskiego posługiwał się mimo wszystko określeniem „techniky dentystyczni”. Autor tekstu zapoznał się również z artykułami w międzywojennych czasopismach branżowych, co pozwoliło wyselekcjonować przydatne informacje i rozbudować niektóre wątki, które rzuciły nowe światło na sprawę zawodu technika dentystycznego w województwach centralnych i na ziemiach wschodnich II RP.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie źródeł uprawnień techników dentystycznych w byłym Cesarstwie Rosyjskim, sytuacji tej grupy zawodowej w II RP przed 1927 r. oraz przebiegu dyskusji nad aktem prawnym dotyczącym czynności techniczno-dentystycznych. Tylko nakreślenie tej kwestii w szerszym zarysie może doprowadzić do wyjaśnienia, dlaczego techników dentystycznych z byłego zaboru rosyjskiego potraktowano odmiennie niż osoby z ziem polskich, które wcześniej wchodziły w skład Austro-Węgier oraz byłej dzielnicy pruskiej.

Przyjęte rozwiązania z całą pewnością miały wpływ na stan ówczesnego zdrowia publicznego oraz na dostęp do opieki medycznej, również tej w zakresie czynności techniczno-dentystycznych. Stworzenie efektywnych przepisów, które nie wywoływałyby poważnych napięć pomiędzy różnymi grupami zawodowymi, mogło ułatwić właściwą

---

³ J. Supady, *Historia dentystyki w zarysie*, Łódź 2010, s. 163.

⁴ H. Allerhand, *O konieczności jednolitego nauczania dentystyki w Państwie Polskiem: odczyt wygłoszony na 1. Polskim Naukowym Zjeździe Lekarzy Dentystów we Lwowie, dnia 25 VII. 1923*, Lwów 1923.

organizację i funkcjonowanie instytucji zdrowia publicznego oraz realizowanie przez nie założonych przez władze państwowe celów i zadań⁵. Było to trudne wyzwanie z powodu zróżnicowania poziomu rozwoju – także w kwestii jakości kształcenia – poszczególnych części odrodzonego państwa, co wyraźnie pokazała sprawa techników dentystycznych⁶.

2. SYTUACJA PRZED 1927 R.

Na obszarze byłego zaboru rosyjskiego – zdaniem polskiej administracji – nie funkcjonowało w rzeczywistości pojęcie samodzielnego technika dentystycznego, choć w dokumentach archiwalnych władz centralnych wspomina się o „technikach dentystycznych”. Przedstawiciele tej ostatniej grupy zaliczali się do personelu lekarzy dentystów. Zatem technik dentystyczny w byłym zaborze rosyjskim jedynie na zamówienie lekarza dentysty, lecz zarazem na jego odpowiedzialność mógł wykonać techniczną robotę w złocie lub kauczuku w pracowni technicznej lekarza lub własnej⁷. Sprawy personelu pomocniczego lekarza dentysty w Cesarstwie Rosyjskim regulowały przepisy wymienione w uwadze do art. 607 ustawy lekarskiej (*wraczebnij ustaw*)⁸ oraz ustawa o szkołach dentystycznych (Zbiór Praw Cesarstwa Rosyjskiego, t. XIII, rozdział 6, wydanie z 1913 r.). Jednak należy pamiętać, że w kwestii wolności gospodarczej istotne znaczenie w byłym zaborze rosyjskim w pierwszych latach II RP

---

⁵ Zob. E. Więckowska, *Instytucje zdrowia publicznego w II Rzeczypospolitej – organizacja, cele, zadania*, Przegląd Epidemiologiczny 54.3-4/2000, s. 417-425.

⁶ P. Zieliński, M. Radkowska-Gizelska, „*Godność stanu (zawodu) lekarskiego*” w *Polsce – perspektywa historycznoprawna (1918-1991)*, Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego 25/2022, s. 210.

⁷ Projekty rozporządzeń Prezydenta – Rzplitej [wnoszone przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych], Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie, Archiwum Akt Nowych (AAN), sygn. 2/9/0/1.1/I 466, k. 304.

⁸ *Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej o ubezpieczeniu pracowników umysłowych z dnia 24 listopada 1927 (Dz. U.R.P. Nr 106, poz. 911) / z objaśnieniami, opracowaniami przez Dra Józefa Pasternaka, Kraków 1928, s. 19.*

miała ustawa o przemyśle fabryczno-hutniczym i rzemieślniczym (*Ustav o promyšlennosti fabruczno-zavodskoj i remieslennoj*) z 1893 r.⁹

Z analiz polskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z lat 20. XX w. wynikało, że w rosyjskim ustawodawstwie (które obowiązywało wówczas w II RP na części jej terytorium) nie było dostatecznych podstaw do pociągnięcia techników dentystrycznych do odpowiedzialności przed sądem za sam fakt zajmowania się praktyką leczniczą. Prawodawstwo rosyjskie przewidywało wszak tylko kary za przestępstwa, popełnione przy użyciu środków silnie działających. Ponadto pociągnięcie do odpowiedzialności było możliwe wyłącznie wtedy, gdy praktyka lecznicza doprowadziła do wyrządzenia szkody na zdrowiu lub mieniu pacjenta. Nie istniał natomiast żaden przepis lub norma, która zakazywałaby jednoznacznie technikom zajmowania się omawianą praktyką. Polskim władzom znany był wyłącznie cyrkularz, tj. pismo z instrukcjami oraz poleceniami, rosyjskiego dyrektora Departamentu Medycznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Rzeczony dokument urzędowy z okresu caratu zabraniał jednoznacznie technikom pełnienia samodzielnej praktyki lekarsko- i techniczno-dentystrycznej¹⁰. Mimo to polskie władze miały uzasadnione obawy, że moc prawna okólników wydawanych za czasów caratu przez rosyjskie władze administracyjne może zostać podważona. Cykularze niejednokrotnie zmieniały bowiem prawa, na których winny były one same się opierać¹¹.

Biorąc pod uwagę temat niniejszego artykułu, należy wspomnieć o okólniku Ministerstwa Zdrowia Publicznego z 21 kwietnia 1919 r. nr 127831, nakazującym lekarzom powiatowym pobranie od techników dentystrycznych deklaracji o niezajmowaniu się praktyką dentystryczną. Jednak w odniesieniu do tego dokumentu istotna stała się treść uzasadnienia do orzeczenia Sądu Najwyższego z 15 grudnia 1920 r. (akta

---

⁹ K. Zapolska, *Ewolucja podstaw normatywnych wolności gospodarczej w Polsce w XX wieku*, *Miscellanea Historico-Iuridica* 18.2/2019, s. 269.

¹⁰ Projekty rozporządzeń Prezydenta – Rzplitej [wnoszone przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych] [1922-1927], Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie, AAN, sygn. 2/9/0/1.1/I 466, k. 307.

¹¹ J. Bartoszewicz, *Podręczny słownik polityczny do użytku posłów, urzędników państwowych, członków ciał samorządowych i wyborców*, Warszawa 1925, s. 113.

nr 1670/1920). Sąd najwyższej instancji stwierdził we wspomnianym uzasadnieniu, że przez rozporządzenia obowiązujące należy rozumieć wydane przez powołane do tego władze państwowe lub samorządowe rozkazy, powszechnie obowiązujące na pewnym obszarze, zgodnie z ustawą, a ponadto odpowiednio ogłoszone. Natomiast przedmiotowy okólnik był zwykłym zarządzeniem władzy, który został skierowany do osób wykonujących ściśle określony zawód. Co więcej, pisma tego nie podano do powszechnej wiadomości w formie należytego obwieszczenia¹².

Mając na względzie powyższe, polskie władze, jak się wydaje, próbowały bezprawnie ograniczyć stosowanie rosyjskiego prawa pozaborczego. Istotnym czynnikiem były również obawy władz, że procedura legislacyjna mająca na celu nowelizację prawa zakończy się niepowodzeniem. Natomiast otwarta debata o konieczności zmian prowadziła raczej do prób działania techników dentystycznych poza granicami obowiązującego prawa.

Technicy dentystyczni z byłej tzw. Kongresówki uważali, że posiadają uprawnienia do samodzielnego wykonywania swoich czynności. Przekonywali oni, że w ich przypadku zastosowanie ma zwykły system rejestracyjny, tj. obowiązek wykupywania odpowiedniego świadectwa przemysłowego¹³. Wykazali oni, że znajdowali się wyłącznie pod opieką rosyjskiej ustawy o przemyśle fabryczno-hutniczym i rzemieślniczym, zwanej w skrócie również ustawą przemysłową (Zbiór Praw, t. XI, część 2, wydanie z 1893 r.), w tym jej art. 262, a w szczególności art. 287-288, 290-292, 298 oraz 390, które stanowiły, co następuje:

Art. 287. Sztuki, rękoczynny i rzemiosła dzielą się na tyle rodzajów, ile różnych sposobów dostarczają one do wyżywienia się.

Art. 288. W każdym takim rzemiośle dla udoskonalenia, zarządzania nim i przestrzegania należytego porządku tworzy się towarzystwo, zwane cechem.

---

¹² Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego. Orzeczenia Izby Drugiej (Karnej). Rok 1920, Warszawa [b.r.], s. 182-183.

¹³ A. Szadkowski, *O konieczności unifikacji praw techników dentystycznych na terenie Rzeczypospolitej Polskiej*, Głos Dentystyczny nr 1-2 z sierpnia-września 1926 r., s. 1.

Art. 290. Cech składa się z osób, wykonywujących jednakowe rzemiosło.

Art. 291. Rzemieślnicy, należący do cechów dzielą się na: 1) majstrów, 2) podmajstrów i 3) uczniów.

Art. 292. Jeżeli znajduje się w mieście mniej niż pięciu majstrów tego samego rzemiosła, to cechu nie tworzy się, a rzemieślników tych zalicza się do rzemiosła, podobnego z ich rzemiosłem.

Art. 298. Praca cechowych rzemieślników, polega na tem, żeby 1) ręczną pracą różnych przedmiotów swego rzemiosła wyzyskiwać zapłatę i z tego mieć utrzymanie, 2) w swoich warsztatach zatrudniać najemnych podmajstrów i z ich pracy otrzymywać korzyść, 3) pracować w zakresie swego rzemiosła za wynagrodzeniem w fabrykach i przedsiębiorstwach, 4) uczyć swego rzemiosła uczniów za zapłatą albo za inną korzyść, 5) odnajmować swój urządzony warsztat i narzędzia i 6) zobowiązywać się wyrobu z cudzych materiałów przedmiotów swojej specjalności i utrzymywać zapłatę za pracę.

Art. 390. Majstrowi zezwala się urządzić warsztat, mieć najetych podmajstrów i uczniów i wykonywując odpowiednie dla cechu roboty sprzedawać życzącym sobie zrobione rzeczy¹⁴.

Mając na uwadze powyższe, technicy dentyści posiadali między innymi świadectwa izb rzemieślniczych, wydane na podstawie wspomnianego aktu prawnego z 1893 r.¹⁵ W II RP za sprawą Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej był znany tekst ustawy o przemyśle fabryczno-hutniczym i rzemieślniczym w brzmieniu z 1913 r.¹⁶ Publikując fragmenty tego aktu prawnego, resort wyraźnie zaznaczył, że na obszarze

---

¹⁴ Cyt. za: T. Grunwald, *Prawa techników dentystrycznych w b. zaborze rosyjskim w oświetleniu lekarza dentyisty W. Dobkowicza*, Głos Dentystryczny nr 1-2 z sierpnia-września 1926 r., s. 6-7.

¹⁵ *Przeoczenie czy zła wola?*, Głos Dentystryczny nr 1-6 ze stycznia-czerwca 1927 r., s. 2.

¹⁶ *Ochrona pracy. Zeszyt II. Prawodawstwo obowiązujące na obszarze województw: warszawskiego, łódzkiego, lubelskiego, kieleckiego, białostockiego, wileńskiego, nowogródzkiego, poleskiego i wołyńskiego*, Warszawa 1927, s. 50-71.

państwa obowiązują wyłącznie te przepisy, które nie są sprzeczne z ustawodawstwem polskim¹⁷.

Technicy dentystyczni uważali, że ich uprawnienia wynikają z rosyjskiej ustawy z 1893 r., a zostały stwierdzone przez świadectwa cechowe, przemysłowe, ale również przez zaświadczenia władz sanitarnych i policyjnych¹⁸. Przekonywali, że Rada Medyczna na początku XX w. potwierdziła (Dziennik 1902, nr 111) możliwość nauczania osób w trybie określonym w art. 287-298 ustawy przemysłowej, przygotowujących się do wykonywania rzemiosła dentystycznego (podobnie było wówczas w przypadku m.in. ortopedystów, majstrów instrumentów chirurgicznych). Zdaniem techników dentystycznych z byłego zaboru rosyjskiego w ślad za tym Senat Rządzący, czyli organ kontroli i nadzoru nad administracją publiczną w Cesarstwie Rosyjskim¹⁹, ukazem (tj. pouczeniem o właściwej interpretacji naruszanego przepisu prawnego i postępowaniu w danej sytuacji)²⁰ Ministra Spraw Wewnętrznych z 28 lutego 1907 r. (wydanym zgodnie z art. 298 i 300 rosyjskiej ustawy przemysłowej) sankcjonował ich cech bez żadnych wskazówek podporządkowania tego typu działalności nadzorowi lekarskiemu. Znalazło to także odzwierciedlenie w rozporządzeniach Rady Medycznej (Dziennik Rozporządzeń z 9 marca 1910 r., nr 214)²¹, które rzekomo potwierdziły, że mistrzowie oraz mistrzynie dentystyczne mają prawo do samodzielnej pracy, a na podstawie art. 292 rosyjskiej ustawy przemysłowej mogą nawet utworzyć własny cech dentystyczny²².

W pierwszej połowie 1927 r. pojawiały się opinie, że sprawa osób z byłego zaboru rosyjskiego, które aspirowały do tego, aby nazywać je technikami dentystycznymi, została załatwiona ustawowo jeszcze przez

---

¹⁷ *Ibidem*, s. 50.

¹⁸ *Niezrozumiałe wyjaśnienie*, Głos Dentystyczny nr 7-10 z lipca-października 1927 r., s. 6-7.

¹⁹ G. Smyk, *Senat Rządzący jako organ kontroli i nadzoru administracji Cesarstwa Rosyjskiego*, Studia z Dziejów Państwa i Prawa 15/2012, s. 60.

²⁰ *Ibidem*, s. 72.

²¹ *Ustawa o wykonywaniu praktyki dentystycznej*, Robotnik nr 88 (2888) z 29 marca 1926 r., s. 3.

²² *Podszepcy p. W.I. Dobkowicza*, Głos Dentystyczny nr 1-6 ze stycznia-czerwca 1927 r., s. 5-7.

zaborcę przed I wojną światową, tj. w 1911 r. Przyjęte wówczas prawo, zgodnie z interpretacją niektórych środowisk, zabraniało mianować się technikami dentystycznymi osobom, które nie miały żadnego związku z medycyną, więc mogły one aspirować raczej do miana rzemieślnika (rękodzielnika), jak na przykład optyk lub ortopedysta. Przywoływano wówczas wyjaśnienia Rady Medycznej z czasów carskich, zgodnie z którymi osoby te zaliczono do cechu jubilerskiego i nakazano im mianować się majstrami cechu dentystycznego, a nie technikami dentystycznymi. Jak twierdzono, Rada Medyczna stała na stanowisku, że pojęcie „technik” jest nierozzerwalnie związane z wyższym, specjalistycznym wykształceniem. Mając na względzie powyższe, w latach 20. XX w. pojawiały się sugestie, że określenie „technik dentystyczny” mogłoby wprowadzać w błąd, gdyż rodziłoby skojarzenia z osobą posiadającą wyższe wykształcenie dentystyczne²³.

Podnoszono także, że osoby z cechu dentystycznego posiadały przez długie lata tytuł majstra, co nie budziło żadnych wątpliwości za rosyjskich rządów. W związku z powyższym podkreślano, że majstrowie techniki dentystycznej nie posiadają żadnych podstaw prawnych do samodzielnego wykonywania praktyki w dziedzinie leczenia zębów. Niektóre środowiska przypominały również, że stopnie lekarskie uzyskane w Cesarstwie Rosyjskim do 1917 r. wskazano w tomie XIII rosyjskiego Zbioru Praw i zostały one uznane przez władze II RP. W carskim ustawodawstwie nigdzie i nigdy nie było wzmianki o tytule technika dentystycznego. W rosyjskim ustawodawstwie w zakresie rzemiosła były jedynie wskazówki dotyczące cechu majstrów techniki dentystycznej. Osoby z wyższym wykształceniem medycznym zwracały więc uwagę, że specjalnego tytułu technika dentystycznego w Rosji – w tym w zaborze rosyjskim – nie było. Funkcjonowali natomiast majstrowie, którzy pod kierunkiem lekarzy dentystów, jak podkreślano, wykonywali różne roboty techniczne. Wszelkie zabiegi, takie jak przygotowywanie jamy ustnej dla zębów sztucznych, zdejmowanie wycisków, dopasowywanie dostawek, należały wyłącznie do kompetencji lekarza dentysty. Ten

---

²³ W. Dobkowicz, *W sprawie „Ustawy o wykonywaniu praktyki dentystycznej w P. Polskim.”*, Kronika Dentystyczna nr 3-4 z marca-kwietnia 1927 r., s. 52-53.

ostatni był zarazem naukowo wykształconym technikiem dentystycznym, więc musiał samodzielnie te zabiegi wykonywać²⁴.

3. ROZPORZĄDZENIE Z 1927 R. O WYKONYWANIU PRAKTYKI DENTYSTYCZNEJ

W 1925 r. do Sejmu wniesiono projekt ustawy, która miała regulować stan prawny zawodów zajmujących się szeroko pojętą praktyką dentystyczną²⁵. W dyskusję na temat aktu prawnego zaangażowała się między innymi Centralna Rada Związków Lekarzy-Dentystów Rzeczypospolitej Polskiej, która próbowała zadbać o interesy grupy zawodowej przez siebie reprezentowanej i podkreślała przede wszystkim ścisły związek dentystyki (stomatologii) z medycyną ogólną²⁶.

Jeszcze w pierwszej połowie 1925 r. Sejmowa Komisja Zdrowia Publicznego przeprowadziła drugie czytanie przygotowywanej ustawy o wykonywaniu praktyki dentystycznej w państwie polskim. Wprowadzono wówczas nowy art. 14 o następującym brzmieniu: „Na obszarze m. Warszawy i Województw: Warszawskiego, Łódzkiego, Kieleckiego, Lubelskiego, Wołyńskiego, Poleskiego, Nowogródzkiego i Wileńskiego mogą wykonywać samodzielnie czynności techniczno-dentystyczne, o ile posiadają obywatelstwo polskie, ci technicy dentystyczni, którzy wykażą się 12-letnią praktyką, odbytą na podanym wyżej obszarze do dnia 1-go stycznia 1926 r. oraz złożą egzamin w zakresie i terminie, określonym rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych”²⁷.

Natomiast w grudniu 1925 r. w wymienionym wyżej organie Sejmu odbyło się trzecie czytanie projektu ustawy o wykonywaniu praktyki dentystycznej w państwie polskim. Artykuł 14 stał się art. 16

---

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ N. Szmidt, *Technik dentystyczny przed wojną a obecnie*, Głos Dentystyczny nr 1-12 z 1938 r., s. 11.

²⁶ *Petycja do projektu „Ustawy o wykonywaniu praktyki dentystycznej”*: do Wysockiego Sejmu Rzp. Pol. w Warszawie, Warszawa 1925, s. 7.

²⁷ *W sprawie rządowego projektu „Ustawy o wykonywaniu praktyki dentystycznej w Państwie Polskim”*, Kronika Dentystyczna nr 5-6 z maja-czerwca 1925 r., s. 87.

przygotowywanego aktu prawnego i otrzymał brzmienie: „Na obszarze m.st. Warszawy i województw: Białostockiego, Kieleckiego, Lubelskiego, Łódzkiego, Nowogródzkiego, Poleskiego, Warszawskiego, Wileńskiego i Wołyńskiego mogą wykonywać samodzielnie czynności techniczno-dentystyczne, o ile posiadają obywatelstwo polskie, ci technicy dentystyczni, którzy wykażą się 12-letnią praktyką, odbytą na podanym powyżej obszarze do dnia 1 stycznia 1927 r. oraz złożą przepisany egzamin. Prawo zgłoszenia do rejestracji przysługuje tylko do dnia 1 stycznia 1927 r.”²⁸. Związek Zawodowy Techników Dentystycznych w Polsce chciał, aby art. 16 rozszerzyć o zapis: „oraz ci technicy-dentyści, którzy praktykę rozpoczęli najpóźniej w 1922 roku, wykażą się, iż cały czas bez przerwy pracowali w zawodzie dentystycznym, złożą egzamin praktyczny w terminie określonym w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych”. Uzupełnienie to uzasadniano tym, że ustawowe ograniczenie liczby uprawnionych do zajmowania się praktyką odbiłoby się fatalnie na interesach szerokich mas ludności. Wspomniana organizacja uważała, że obywatele II RP zasługują na tanią oraz fachową pomoc, gdyż sztuczne zęby, jako konieczny warunek, nie powinny być towarem luksusowym i nawet najbiedniejszemu należy dać możliwość ich posiadania. Starania związku nie przyniosły żadnego rezultatu²⁹.

Na przeszkodzie przygotowanej ustawie (przyjętej już we wszystkich czytaniach w sejmowej komisji) stanęły wydarzenia historyczne; przewrót majowy w 1926 r. uniemożliwił jej wydanie³⁰. Z początkiem drugiej połowy 1926 r. pojawiły się informacje, że projekt ustawy dentystycznej zostanie ogłoszony w formie rozporządzenia Prezydenta

---

²⁸ „Ustawa o wykonywaniu praktyki dentystycznej w P. Polskiem” w brzmieniu, ustalonym przez Sejmowa Komisję Zdr. Publ. w 3-iem czytaniu, Kronika Dentystyczna nr 9-10 z września-października 1925 r., s. 169; Sprawozdanie Komisji Zdrowia Publicznego o projekcie ustawy o wykonywaniu praktyki dentystycznej (druk nr 1733). Druk sejmowy Sejmu II RP (I kadencja 1922-1927) nr 2245 z 18 grudnia 1925 r., Biblioteka Sejmowa.

²⁹ Poprawki proponowane przez Zarząd Główny Związku Zawodowego Techników Dentystycznych w Polsce do projektu ustawy o wykonywaniu praktyki dentystycznej opracowanego przez Komisję Zdrowia Publicznego, Głos Dentystyczny nr 1-2 z sierpnia-września 1926 r., s. 11.

³⁰ N. Szmidt, *op. cit.*, s. 11.

Rzeczypospolitej. Przekonywano wówczas, że z wiarygodnych źródeł wiadomo, iż niniejszy akt prawny będzie się opierał niemal w całości na dawnym projekcie sejmowym, przyjętym w trzech czytaniach przez Komisję Zdrowia Publicznego. Przekonywano wtedy w prasie, że do wymienionego projektu nie wprowadzono żadnej zasadniczej zmiany, a w szczególności w zakresie uprawnień techników dentystycznych, co wywoływało przecież gorące dyskusje i polemiki między lekarzami dentystami a technikami dentystycznymi³¹.

Obóz rządzący w II Rzeczypospolitej po przewrocie w 1926 r. zdecydował się nie pozostawiać dłużej tej sprawy parlamentowi. Potwierdziły się więc wiadomości pojawiające się w prasie. Jeszcze przed rozwiązaniem Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej I kadencji, w listopadzie 1927 r.³², Prezydent Rzeczypospolitej wydał w dniu 10 czerwca 1927 r. rozporządzenie o wykonywaniu praktyki dentystycznej. Niniejszy akt prawny z mocą ustawy nie rozwiązał istniejących wówczas problemów. W rzeczywistości nie doprowadził bowiem do pełnej unifikacji różnych norm stosowanych na ziemiach poszczególnych zaborów w odniesieniu do techników dentystycznych. W dziale II rozporządzenia z 1927 r. próbowano uregulować kwestie związane z wykonywaniem czynności techniczno-dentystycznych oraz pracą techników dentystycznych³³. Zgodnie z art. 13 tego aktu prawnego wykonywanie czynności techniczno-dentystycznych przez osoby nieuprawnione do wykonywania praktyki lekarsko-dentystycznej dopuszczone zostało tylko pod kierunkiem i na zamówienie lekarza dentystry. Osoby te nie miały więc prawa bezpośrednio stykać się z pacjentem, używać jakichkolwiek tytułów,

---

³¹ *Ustawa dentystyczna zostanie opublikowana bez zmian*, Głos Dentystyczny nr 1-2 z sierpnia-września 1926 r., s. 18.

³² W. Pobóg-Malinowski, *Najnowsza historia polityczna Polski*, II, 1914-1939, Gdańsk 1990, s. 700; H. Zieliński, *Historia Polski 1914-1939*, Wrocław [etc.] 1983, s. 198.

³³ K. Jamrozik, *Zawód technika dentystycznego w świetle jednodniówki jubileuszowej związku zawodowego techników dentystycznych we Lwowie: 1912-1937*, Forum Bibliotek Medycznych 9.1(17)/2016, s. 405-406.

reklamować się, umieszczać szyldy, tablice i ogłaszać się, chyba że robili to w prasie fachowej³⁴.

W rozporządzeniu zostały uwzględnione postulaty wyłącznie części techników dentystrycznych. Wyjątek od zasady określonej w art. 13 zawierały bowiem postanowienia przejściowe, zawarte w art. 14-24 (precyzowano w nich, którzy technicy mogli pracować samodzielnie, choć musieli oni spełnić określone warunki i nie mieli prawa wykonywać jakichkolwiek zabiegów lekarsko-dentystrycznych lub leczyć chorób jamy ustnej). Jednakże przepisy te miały zastosowanie wyłącznie na obszarach byłych zaborów: austriackiego oraz pruskiego³⁵. Technicy dentystryczni z byłego zaboru rosyjskiego negatywnie przyjęli wyjaśnienia zawarte w reskrypcie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, skierowanym między innymi do starostów. Uważali wszak, że resort konsekwentnie pragnie pozbawić liczną rzeszę osób możliwości uprawiania swego zawodu, skazując ich w ten sposób na emigrację lub w najlepszym wypadku zmuszając do wykonywania innej profesji³⁶.

Istnienie techników dentystrycznych jako przedstawicieli samodzielnego zawodu w byłym zaborze rosyjskim zostało zupełnie pominięte w rozporządzeniu, co niektórzy uznali za złą wolę władz lub co najmniej znaczące przeoczenie³⁷. Techników dentystrycznych próbowano zatem podporządkować w roli pomocników lekarzom denty stom. Ustawodawca postanowił bowiem usunąć art. 16 z projektu aktu prawnego dotyczącego wykonywania praktyki dentystrycznej, w brzmieniu opracowanym przez Sejmową Komisję Zdrowia Publicznego i przyjętym przez nią w trzecim czytaniu 18 grudnia 1926 r. W rzeczonym projekcie

---

³⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 10 czerwca 1927 r. o wykonywaniu praktyki dentystrycznej (Dz. U. Nr 54, poz. 476).

³⁵ Reskrypt Min. Spraw Wewnętrznych w sprawie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o wykonywaniu praktyki dentystrycznej (Dz. Urz. Województwa Warszawskiego z 30 lipca 1927 r. Nr 7, poz. 110); Okólnik Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 20 czerwca 1927 r. Nr. Z. 0. 29524|27 w sprawie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o wykonywaniu praktyki dentystrycznej (Dz. U. Nr 54, poz. 476) (Dz. Urz. Województwa Poleskiego z 20 sierpnia 1927 r. Nr 8, poz. 190).

³⁶ *Niezrozumiałe wyjaśnienie...*, s. 2-3.

³⁷ *Przeoczenie czy zła wola?...*, s. 1-4.

uprawnienia techników dentystycznych byłego zaboru rosyjskiego miały być w całości honorowane.

Natomiast po ogłoszeniu rozporządzenia technicy z byłego zaboru rosyjskiego uważali, że ich praca została wyjęta spod opieki prawa, zagwarantowanej im przez ustawę z 17 marca 1921 r., tj. Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej³⁸, a zawód przez nich wykonywany został potraktowany z pominięciem zasady sprawiedliwości bez właściwej oceny, jak tego typu działalność jest pożyteczna dla ogółu społeczeństwa³⁹.

4. PRÓBY NOWELIZACJI ROZPORZĄDZENIA O WYKONYWANIU PRAKTYKI DENTYSTYCZNEJ

W drugiej połowie 1931 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych przyznało, że rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o wykonywaniu praktyki dentystycznej, regulując w dziale II prawa i obowiązki techników dentystycznych w byłych zaborach – austriackim i pruskim – zupełnie pominęło i nie zajęło się sprawą techników dentystycznych w byłym zaborze rosyjskim. Polski urząd administracji rządowej zdał sobie sprawę, że stanowi to poważny problem. Zdaniem urzędników resortu spraw wewnętrznych kwestia ta z chwilą wyeliminowania techników dentystycznych byłego zaboru rosyjskiego spod postanowień rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowym⁴⁰ stała się rażącą krzywdą dla tej grupy zawodowej. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w 1931 r. przypominało, że technicy dentystyczni w byłym zaborze rosyjskim opierali swe uprawnienia na źródle prawnym, jakim niewątpliwie był art. 292 rosyjskiej ustawy przemysłowej⁴¹.

---

³⁸ M. Sługocka, *Wolność działalności gospodarczej jako norma–zasada*, Acta Erasmiana 3/2012, s. 138.

³⁹ *Przeoczenie czy zła wola?*, s. 1-2.

⁴⁰ Szerzej o prawie przemysłowym zob. S. Kwiecień, *Polskie prawo przemysłowe 1927-1939*, Lublin 2010; Idem, *Polskie prawo gospodarcze okresu międzywojennego*, Lublin 2016.

⁴¹ Projekty ustawodawcze wnoszone przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych [1926-1931], Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie, AAN, sygn. 2/9/0/1.1/I 463, k. 615.

Mając na względzie powyższe, w uzasadnieniu z 1931 r. do projektu ustawy o uzupełnieniu rozporządzenia Prezydenta z 10 czerwca 1927 r. o wykonywaniu praktyki dentystycznej resort wskazał, że pominięcie techników dentystycznych byłego zaboru rosyjskiego w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej stało się równoznaczne z pozbawieniem ich słusznych uprawnień, więc oznaczało sprzeniewierzenie się zasadzie ochrony praw dobrze nabytych. Polskie władze same przyznawały, że krzywda ta była przez to tym większa, że sprawa ta dotyczyła uprawnień do pracy, która wszak winna była znajdować się pod szczególną opieką państwa. Z tych względów Ministerstwo Spraw Wewnętrznych uważało na początku lat 30. XX w., że stało się konieczne uzupełnienie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o wykonaniu praktyki dentystycznej o dodanie postanowień zrównujących prawa techników dentystycznych ze wszystkich trzech zaborów, tj. austriackiego, pruskiego oraz rosyjskiego⁴².

W związku z powyższym władze państwowe zaproponowały, żeby po art. 15 rozporządzenia z 10 czerwca 1927 r. wstawić nowy art. 15a o treści następującej:

Na obszarze m.st. Warszawy i Województw: Białostockiego, Kieleckiego, Lubelskiego, Łódzkiego, Nowogrodzkiego, Poleskiego, Warszawskiego, Wileńskiego i Wołyńskiego mogą wykonywać samodzielnie czynności techniczno-dentystyczne, ci technicy dentystyczni, którzy w chwili wejścia w życie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 10.VI.1927 r. o wykonywaniu praktyki dentystycznej posiadali obywatelstwo polskie i uprawnienia, wynikające z art. 192 rosyjskiej ustawy przemysłowej. Minister Spraw Wewnętrznych może wydawać wyjątkowo nowe pozwolenia tym technikom dentystycznym, którzy w dniu 1 stycznia 1927 r. posiadali już przynajmniej 7 (siedem) lat nauki i praktyki zawodowej. Prawo zgłoszenia o nadanie tych zezwoleń gaśnie po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia nowej ustawy”. W przypadku nowelizacji w art. 16 i 17 przedmiotowego rozporządzenia

---

⁴² *Ibidem*.

w miejsce „14 i 15” miało być wstawione „14, 15 i 15a” oraz w art. 18 po „14 i” zamierzano dodać „15a oraz”⁴³.

Jednak z planów tych nic nie wyszło. Warto podkreślić, że Sąd Najwyższy w dniu 14 grudnia 1934 r. (1 K. 928/34) uchylił wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi. Stwierdził bowiem, że art. 13 rozporządzenia z 1927 r. nie stosuje się do osób z byłego zaboru rosyjskiego. Nie mogło być inaczej, gdyż osoby te w ogóle nie miały prawa samodzielnego wykonywania czynności techniczno-dentystycznych. W opinii naczelnego organu wymiaru sprawiedliwości w świetle obowiązującego wówczas aktu prawnego osoby te nie tylko nie mogły być nazywane technikami dentystycznymi, lecz także zabroniono im wręcz używania tego tytułu⁴⁴.

Analiza polskich dzienników urzędowych, będących jedynym oficjalnym źródłem poznania powszechnie obowiązującego prawa w Polsce, wskazuje, że przed II wojną światową nie znowelizowano rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 10 czerwca 1927 r. o wykonywaniu praktyki dentystycznej w ten sposób, aby technicy dentystyczni z byłego zaboru rosyjskiego uzyskali prawo samodzielnego wykonywania zawodu (choć akt zmieniano w latach 30. XX w. trzykrotnie). Wskazuje na to również polska prasa z okresu międzywojennego⁴⁵. Stało się tak, pomimo tego, że rozporządzenie w rzeczywistości nie doprowadziło do rozwiązania lub choćby wyciszenia sporów między różnymi grupami zawodowymi z byłych zaborów. Rozporządzenie z 1927 r. podsycało wręcz w dalszym ciągu ówczesne antagonizmy oraz utrzymywało separatyzm dzielnicowe⁴⁶ i w tym wypadku nie można powiedzieć o sukcesie pełnej unifikacji.

---

⁴³ Projekty ustawodawcze wnoszone przez Ministerstwo..., k. 630.

⁴⁴ *Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego. Orzeczenia Izby Karnej. Rok 1935, z. VII*, Warszawa [b.r.w.], s. 456-457.

⁴⁵ N. Szmidt, *op. cit.*, s. 11.

⁴⁶ J. Zuchowa, *Uprawnienia dentystów polskich w okresie międzywojennym*, [w:] *Zawód dentysty – lekarza stomatologa na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, red. B. Urbanek, Warszawa 2007, s. 171-175; *Uzasadnienia prawne Związku Dentystów Zachodnich Ziem Rzeczypospolitej Polskiej do nowelizacji rozporządzenia Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10-tego czerwca 1927 roku o wykonywaniu praktyki dentystycznej*, Poznań 1928, s. 3-5.

5. WNIOSKI

Po I wojnie światowej technicy dentyści z byłego zaboru rosyjskiego znaleźli się w trudnej sytuacji. Można odnieść nieodparte wrażenie, że próbowano ich zupełnie zmarginalizować. Przyczyn tego było kilka. Z całą pewnością uwidoczniła się swego rodzaju pogarda lekarzy dentyistów, dentyistów i techników dentyistycznych z byłego zaboru austriackiego, jak też pruskiego wobec przedstawicieli tych zawodów wykształconych w byłym zaborze rosyjskim, gdzie kryteria przyjęcia nawet do szkół dentyistycznych nie były wygórowane⁴⁷. Szczególnie nisko w hierarchii zawodów znajdowali się technicy dentyści, którzy swoje uprawnienia wywodzili z rosyjskiej ustawy przemysłowej. Grupa ta została zupełnie pominięta w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z 10 czerwca 1927 r. o wykonywaniu praktyki dentyistycznej w kontekście samodzielnego wykonywania czynności techniczno-dentyistycznych. Mogło się wydawać, że ich sprawa zostanie uregulowana w przygotowanym polskim prawie przemysłowym. Jednak żądań techników dentyistycznych z byłego zaboru rosyjskiego nie uwzględniono również w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowym.

Nie bez znaczenia był fakt, że w 1920 r. w Warszawie utworzono Państwowy Instytut Dentyistyczny (PID) wspierany przez uznanego na świecie Antoniego Cieszyńskiego⁴⁸, a mający za zadanie głównie dać szansę ukończenia studiów wyższych osobom wcześniej uczęszczającym do prywatnych szkół dentyistycznych (które to placówki edukacyjne zostały zamknięte)⁴⁹. Już po kilku latach Ministerstwo Spraw Wewnętrznych ujawniło, że uczniowie PID rekrutowali się przede wszystkim z tzw. Kongresówki, a tylko nieznaczna ich część wywodziła się z byłego

---

⁴⁷ D. Olszewski, G. Grzesiak-Janus, *Stomatologia akademicka w II RP*, e-Dentico 2(36)/2012, s. 104.

⁴⁸ *100-lecie Warszawskiej Stomatologii Akademickiej 1920-2020: Państwowy Instytut Dentyistyczny – Wydział Stomatologiczny*, red. E. Mierzwińska-Nastalska, D. Olczak-Kowalczyk, Warszawa 2021, s. 13.

⁴⁹ D. Olszewski, G. Grzesiak-Janus, *Stan stomatologii w II Rzeczypospolitej Polskiej*, *Magazyn Stomatologiczny* 6/2012, s. 94-95.

zaboru austriackiego oraz dzielnicy pruskiej⁵⁰. Nie ulega wątpliwości, że studenci wspomnianego instytutu nie byli zainteresowani tym, aby nadać uprawnienia technikom dentystycznym z byłego zaboru rosyjskiego do samodzielnego wykonywania jakichkolwiek zabiegów, w ich opinii wchodzących w zakres wiedzy lekarskiej. W tej kwestii mogli liczyć też zapewne na wsparcie środowiska akademickiego Uniwersytetu Warszawskiego, który ściśle współpracował z Państwowym Instytutem Dentystycznym⁵¹.

Co prawda w 1931 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych zastanawiało się nad nowelizacją rozporządzenia z 10 czerwca 1927 r., mającą uwzględnić prawa techników dentystycznych, którzy uprawnienia swe wywodzili z rosyjskiej ustawy przemysłowej w brzmieniu z 1893 r. Jednak starania te zakończyły się niepowodzeniem. Należy pamiętać, że plany związane ze zmianą aktu prawnego przypadły na pierwsze lata wielkiego kryzysu w Polsce. Z całą pewnością pewne grupy zawodowe, w tym osoby z wyższym wykształceniem o profilu dentystycznym, nie były zainteresowane konkurencją ze strony samodzielných techników dentystycznych, którzy nabyli swoje uprawnienia na podstawie rosyjskich przepisów prawa i w powszechnym przekonaniu pozostałych grup zawodowych reprezentowali zdecydowanie niższy poziom wiedzy niż osoby wykonujące czynności techniczno-dentystyczne z zaborów austriackiego lub pruskiego.

Jednak w art. 101 Konstytucji marcowej wyrażono prawo każdego obywatela do wolności wyboru zajęcia i zarobkowania, jednocześnie podkreślając, że ograniczenia tych praw może wprowadzić wyłącznie ustawa. Natomiast zgodnie z art. 102 ust. 1 Konstytucji marcowej praca, jako główna podstawa bogactwa Rzeczypospolitej, pozostawać miała pod szczególną ochroną państwa polskiego⁵². Mogłoby się zatem wydawać, że w prawie polskim w okresie międzywojennym zasada swobody gospodarczej była jednym z filarów ustroju gospodarczego

---

⁵⁰ Projekty rozporządzeń Prezydenta – Rzplitej..., k. 312.

⁵¹ M. Jesionowski, *Historia stomatologii polskiej*, Warszawa 1971, s. 174.

⁵² K. Roszewska, *Związki genetyczne i normatywne prawa pracy z prawem cywilnym*, *Zeszyty Prawnicze* 8.1/2008, s. 232.

i przejawiała się przede wszystkim wolnością przemysłową, która jednak podlegała licznym ograniczeniom⁵³.

Technicy byłego zaboru rosyjskiego mieli zbyt słabą pozycję, aby mogli wywalczyć prawo samodzielnego wykonywania czynności techniczno-dentystycznych. Do ich umiejętności i kompetencji podchodzono z nieufnością, a ponadto ponieśli oni konsekwencje tego, że w Cesarstwie Rosyjskim przepisy prawa często były nieprecyzyjne, co sprawiało, że próbowano je obchodzić. Polskie władze uregulowały więc tę kwestię w sposób nie do końca sprawiedliwy, gdyż nie uwzględniły praw słusznie nabytych. Postanowiono bowiem ulec naciskom pewnych grup interesów oraz chronić co dopiero tworzony system edukacji dentystycznej, mający sprostać wymogom nowoczesnej medycyny. Z całą pewnością odbiło się to na dostępie biedniejszych warstw społecznych do szeroko pojętych usług techniczno-dentystycznych. Jednak można z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że osoby, które za czasów carskich świadczyły usługi dla ludności w tym zakresie, w dalszym ciągu się tym zajmowały, pomimo obowiązujących w II RP przepisów.

TECHNICY DENTYSTYCZNI Z BYŁEGO ZABORU ROSYJSKIEGO W II RZECZYPOSPOLITEJ – PROBLEMY I WYZWANIA UNIFIKACJI

Streszczenie

W polskim piśmiennictwie w zakresie szeroko pojętej praktyki dentystycznej niewiele uwagi poświęcono dotychczas technikom dentystycznym z byłego zaboru rosyjskiego w okresie II Rzeczypospolitej, choć kwestia ich uprawnień wzbudzała ogromne kontrowersje. W artykule przedstawiono zatem dyskusję w prasie, która towarzyszyła przygotowywanemu aktowi prawnemu dotyczącemu między innymi czynnościami dentystyczno-technicznym. W tekście wykorzystano również materiały źródłowe z polskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zgromadzone w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, które odnoszą się do sprawy techników dentystycznych z byłego zaboru rosyjskiego. Autor odniósł się także w niniejszym artykule do aktów prawnych, w tym do rosyjskiej ustawy przemysłowej z 1893 r.

---

⁵³ M. Gwoździcka-Piotrowska, *Wybrane aspekty wolności gospodarczej*, Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa 1.2/2008, s. 89.

oraz wydanego w 1927 r. rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o wykonywaniu praktyki dentystycznej.

DENTAL TECHNICIANS FROM THE FORMER RUSSIAN ZONE OF PARTITIONED POLAND PRACTISING IN POLAND AFTER THE RESTORATION OF INDEPENDENCE: SOME PROBLEMS AND CHALLENGES OF UNIFICATION

Summary

Not much work has been published on the status of dental technicians who earned their qualifications in the Russian zone of partitioned Poland and continued to practise in the profession following the restoration of Poland's independence and reunification in 1918, although the issue aroused a good deal of controversy at the time. This article presents the discussion that went on in the press when the legislation concerning the professional activities of dental technicians was being drafted. It uses source materials from the Polish Ministry of Internal Affairs now held in the Archives of Modern Records in Warsaw relating to dental technicians from the former Russian partition. The article refers to other legislative acts, including the Russian Industrial Act of 1893 and the Regulation on Dental Practice issued by the President of the Republic of Poland in 1927.

Słowa kluczowe: II Rzeczpospolita; były zabór rosyjski; technik dentystyczny; czynności techniczno-dentystyczne; prawo pozaborcze; unifikacja.

Keywords: The Second Polish Republic (1918-1939); the Russian zone of Partitioned Poland (1795-1918); dental technicians; the practice of dental technology; Polish law following the restoration of independence in 1918; the reunification of partitioned Poland.

Data zgłoszenia artykułu do redakcji: 3.04.2025

Data zaakceptowania do druku: 8.01.2026

Finansowanie badań: niniejsza publikacja nie otrzymała żadnego zewnętrznego wsparcia finansowego.

Oświadczenie właściwej komisji etycznej: nie dotyczy.

Konflikt interesów: autor deklaruje, że nie ma żadnego konfliktu interesów związanego z publikacją niniejszych badań.

Literatura

- 100-lecie Warszawskiej Stomatologii Akademickiej 1920-2020: Państwowy Instytut Dentystyczny – Wydział Stomatologiczny, red. E. Mierzwińska-Nastalska, D. Olczak-Kowalczyk, Warszawa 2021.
- Allerhand H., *O konieczności jednolitego nauczania dentystyki w Państwie Polskiem: odczyt wygłoszony na 1. Polskim Naukowym Zjeździe Lekarzy Dentystów we Lwowie, dnia 25 VII. 1923*, Lwów 1923.
- Baranowski W.J., *Kształcenie w zawodzie technika dentystycznego w świetle polskiego prawa*, Dental and Medical Problems 43.3/2006, s. 466-471.
- Bartoszewicz J., *Podręczny słownik polityczny do użytku posłów, urzędników państwowych, członków ciał samorządowych i wyborców*, Warszawa 1925.
- Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej o ubezpieczeniu pracowników umysłowych z dnia 24 listopada 1927 (Dz. U.R.P. Nr 106, poz. 911) / z objaśnieniami, opracowaniami przez Dra Józefa Pasternaka*, Kraków 1928.
- Gwoździcka-Piotrowska M., *Wybrane aspekty wolności gospodarczej*, Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa 1.2/2008, s. 88-91.
- Jamrozik K., *Zawód technika dentystycznego w świetle jednolitej jubileuszowej umowy zawartej z zawiązkiem zawodowym techników dentystycznych we Lwowie: 1912-1937*, Forum Bibliotek Medycznych 9.1(17)/2016, s. 404-420.
- Jesionowski M., *Historia stomatologii polskiej*, Warszawa 1971.
- Karkowska D., *Zawody medyczne*, Warszawa 2012.
- Korpalska W.K., *Rozporządzenie Prezydenta RP o wykonywaniu zawodu lekarza dentysty i technika dentystycznego (1927)*, [w:] *Dzieje medycyny w Polsce, II*, red. W. Noszczyk, Warszawa 2015, s. 79-81.
- Kwiecień S., *Polskie prawo gospodarcze okresu międzywojennego*, Lublin 2016.
- Kwiecień S., *Polskie prawo przemysłowe 1927-1939*, Lublin 2010.
- Olszewski D., Grzesiak-Janus G., *Stan stomatologii w II Rzeczypospolitej Polskiej*, Magazyn Stomatologiczny 6/2012, s. 94-96.
- Olszewski D., Grzesiak-Janus G., *Stomatologia akademicka w II RP*, e-Dentico 2(36)/2012, s. 104-109.
- Petycja do projektu „Ustawy o wykonywaniu praktyki dentystycznej”: do Wysokiego Sejmu Rz. Pol. w Warszawie*, Warszawa 1925.
- Pobóg-Malinowski W., *Najnowsza historia polityczna Polski, II: 1914-1939*, Gdańsk 1990.
- Roszevska K., *Związki genetyczne i normatywne prawa pracy z prawem cywilnym*, Zeszyty Prawnicze 8.1/2008, s. 227-249.
- Sługocka M., *Wolność działalności gospodarczej jako norma-zasada*, Acta Erasmiiana 3/2012, s. 135-144.
- Smyk G., *Senat Rządzący jako organ kontroli i nadzoru administracji Cesarstwa Rosyjskiego*, Studia z Dziejów Państwa i Prawa 15/2012, s. 59-83.
- Supady J., *Historia dentystyki w zarysie*, Łódź 2010.

- Uzasadnienia prawne Związku Dentystów Zachodnich Ziem Rzeczypospolitej Polskiej do nowelizacji rozporządzenia Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10-tego czerwca 1927 roku o wykonywaniu praktyki dentystycznej*, Poznań 1928.
- Więckowska E., *Instytucje zdrowia publicznego w II Rzeczypospolitej – organizacja, cele, zadania*, Przegląd Epidemiologiczny 54.3-4/2000, s. 417-425.
- Zapolska K., *Ewolucja podstaw normatywnych wolności gospodarczej w Polsce w XX wieku*, *Miscellanea Historico-Iuridica* 18.2/2019, s. 267-286.
- Zieliński H., *Historia Polski 1914-1939*, Wrocław [etc.] 1983.
- Zieliński P., Radkowska-Gizelska M., „*Godność stanu (zawodu) lekarskiego*” w *Polsce – perspektywa historycznoprawna (1918-1991)*, *Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego* 25/2022, s. 209-226.
- Zuchowa J., *Uprawnienia dentystów polskich w okresie międzywojennym*, [w:] *Zawód dentysty – lekarza stomatologa na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, red. B. Urbanek, Warszawa 2007, s. 167-175.

